

MDH DAVLATLARIDA PROFESSOR-O'QITUVCHILAR MOTIVATSIYASI
TIZIMI: SOLISHTIRMA TAHLIL.

Abdullayeva Maftuna Baxodir qizi

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy ta'lim tizimi kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish institute 2-kurs tayanch doktoranti maftunabd99@gmail.com +998950799699

Annotatsiya: Mazkur tezisda MDH (Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi) mamlakatlarida professor-o'qituvchilar motivatsiyasi tizimining o'ziga xos jihatlari solishtirma tahlil asosida yoritilgan. Tadqiqotda ta'lim tizimidagi modernizatsiya jarayonlari, motivatsion omillar, moddiy va nomoddiy rag'batlantirish mexanizmlari hamda ularning samaradorligi ko'rib chiqilgan. Shuningdek, ochiq ta'lim resurslari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining motivatsiyaga ta'siri ham tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: Motivatsiya, professor-o'qituvchilar, MDH davlatlari, ta'lim sifati, rag'batlantirish, AKT, ochiq ta'lim resurslari, boshqaruv, pedagogik faoliyat

Аннотация: В данной работе рассматриваются особенности системы мотивации профессорско-преподавательского состава в странах СНГ (Содружества Независимых Государств) на основе сравнительного анализа. В исследовании анализируются процессы модернизации системы образования, мотивационные факторы, механизмы материального и нематериального стимулирования, а также их эффективность. Кроме того, рассматривается влияние открытых образовательных ресурсов и информационно-коммуникационных технологий на мотивацию преподавателей.

Ключевые слова: Мотивация, профессорско-преподавательский состав, страны СНГ, качество образования, стимулирование, ИКТ, открытые образовательные ресурсы, управление, педагогическая деятельность

KIRISH

Zamonaviy oliy ta'lim tizimi sharoitida professor-o'qituvchilarning motivatsiyasi ta'lim sifatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. MDH davlatlarida ta'lim tizimi tarixiy jihatdan o'xshash rivojlanish bosqichlarini bosib o'tgan bo'lsa-da, bugungi kunda ularning motivatsiya tizimlari turlicha shakllanmoqda.

Ilmiy manbalarda qayd etilishicha, ta'lim sifatiga ta'sir qiluvchi asosiy omillardan biri bu pedagoglarning kasbiy motivatsiyasi va malakasidir[1]. Shu bilan birga, ta'lim tizimining modernizatsiyasi, xususan, AKT va ochiq ta'lim resurslarining joriy etilishi pedagoglar faoliyatiga yangi talablar qo'yimoqda[2].

Motivatsiya tushunchasi nafaqat moddiy rag'batlantirish, balki shaxsiy rivojlanish, kasbiy o'sish va ijtimoiy e'tirofni ham o'z ichiga oluvchi murakkab tizim sifatida talqin qilinadi[3]. Shu sababli, MDH davlatlarida mavjud motivatsiya tizimlarini kompleks tahlil qilish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

MDH davlatlarida professor-o'qituvchilar motivatsiyasi tizimi ko'p komponentli bo'lib, u quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

Birinchidan, moddiy rag'batlantirish tizimi asosiy motivatsion omil sifatida saqlanib qolmoqda. Bu tizimga ish haqi, ustamalar, ilmiy daraja va unvonlar uchun qo'shimcha to'lovlar kiradi. Ayrim davlatlarda (masalan, Rossiya va Qozog'istonda) differensial to'lov tizimi joriy etilgan bo'lib, u pedagoglarning ilmiy va pedagogik faoliyat natijalariga bog'liq. Biroq tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, faqat moddiy rag'batlantirish motivatsiyaning barqarorligini ta'minlay olmaydi.

Ikkinchidan, nomoddiy motivatsiya omillari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bular qatoriga kasbiy rivojlanish imkoniyatlari, ilmiy tadqiqot olib borish sharoitlari, akademik erkinlik va ijtimoiy e'tirof kiradi. Pedagoglarning faoliyatini samarali tashkil etishda aynan ichki motivatsiya omillari hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ilmiy adabiyotlarda motivatsiya tizimi pedagog faoliyatini boshqarish, rejalashtirish va rag'batlantirishning asosiy mexanizmi sifatida talqin etiladi[4].

Uchinchidan, institutsional va boshqaruv omillari muhim rol o'ynaydi. Oliy ta'lim muassasalaridagi boshqaruv sifati, mehnat sharoitlari, yuklama hajmi va baholash tizimi pedagoglar motivatsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim sifatining yuqoriligi esa bevosita professor-o'qituvchilar malakasi va motivatsiyasiga bog'liq ekanligi ilmiy jihatdan asoslangan[1].

To'rtinchidan, raqamlashtirish va ochiq ta'lim resurslari motivatsiya tizimining yangi omili sifatida namoyon bo'lmoqda. MDH davlatlarida AKT joriy etilishi pedagoglarning bilim almashinuvi, innovatsion metodlarni qo'llash va o'z ustida ishlash imkoniyatlarini kengaytirmoqda. UNESCO tahlillariga ko'ra, ochiq ta'lim resurslari pedagoglarning kasbiy rivojlanishini tezlashtiruvchi muhim vosita hisoblanadi[2].

Solishtirma tahlil shuni ko'rsatadiki:

- Rossiyada motivatsiya tizimi ko'proq natijaga yo'naltirilgan va reyting tizimlari keng qo'llaniladi;
- Qozog'istonda xalqaro standartlarga moslashuv jarayoni kuchli;
- O'zbekistonda so'nggi yillarda islohotlar natijasida moddiy va nomoddiy rag'batlantirish kengaymoqda;
- Belarus va Ukrainada esa davlat nazorati kuchli bo'lib, motivatsiya ko'proq formal baholash tizimiga bog'liq.

Shu bilan birga, MDH davlatlarida professor-o'qituvchilar motivatsiyasini shakllantirishda ijtimoiy-iqtisodiy omillar ham muhim rol o'ynaydi. Xususan, pedagoglarning mehnatiga berilayotgan haqning raqobatbardoshligi, ijtimoiy himoya darajasi va kasbiy barqarorlik darajasi ularning motivatsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Aksariyat MDH davlatlarida o'qituvchilik kasbining ijtimoiy nufuzi yetarli darajada yuqori emasligi motivatsiyaning pasayishiga olib keluvchi omillardan biri sifatida qayd etiladi.

Bundan tashqari, motivatsiya tizimining samaradorligi pedagoglarning individual ehtiyojlari va qadriyatlarini hisobga olish darajasiga ham bog'liq. Zamonaviy yondashuvlarga ko'ra, motivatsiya tizimi differensial va shaxsga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Bu esa har bir professor-o'qituvchining kasbiy rivojlanish yo'nalishi, ilmiy faoliyati va pedagogik yutuqlariga mos rag'batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqishni talab etadi.

Yana bir muhim jihat — bu pedagoglarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini rag'batlantirishdir. MDH davlatlarida ilmiy faoliyat bilan shug'ullanish ko'pincha

qo'shimcha yuklama sifatida qaraladi, bu esa ichki motivatsiyaning pasayishiga olib keladi. Shu sababli, ilmiy izlanishlarni qo'llab-quvvatlash, grantlar va ilmiy loyihalarni kengaytirish orqali professor-o'qituvchilarning motivatsiyasini oshirish mumkin.

Shuningdek, ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni shakllantirish ham muhim motivatsion omil hisoblanadi. Jamoada o'zaro hurmat, qo'llab-quvvatlash va adolatli baholash tizimining mavjudligi pedagoglarning ishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Aksincha, byurokratik to'siqlar, ortiqcha hisobotlar va noaniq baholash mezonlari motivatsiyani pasaytiruvchi omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari MDH davlatlarida professor-o'qituvchilar motivatsiyasi tizimi kompleks va ko'p omilli ekanligini ko'rsatdi. Samarali motivatsiya tizimini shakllantirish uchun moddiy va nomoddiy rag'batlantirish uyg'unligi zarur.

Shuningdek, quyidagi yo'nalishlar ustuvor ahamiyat kasb etadi:

- pedagoglarning kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirish;
- ochiq ta'lim resurslari va AKTdan samarali foydalanish;
- boshqaruv tizimini modernizatsiya qilish;
- motivatsiya tizimini natijadorlikka yo'naltirish.

Natijada, motivatsiya tizimini takomillashtirish oliy ta'lim sifatini oshirishning strategik omili sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Kalashnikova, A. V. (2010). Motivatsiya pedagoga kak faktor povysheniya kachestva vysshego obrazovaniya. *Sovremennye naukoemkie tekhnologii*, (7), 304–305.
2. UNESCO Institute for Information Technologies in Education. (2011). *SNG na puti k otkrytym obrazovatelnyim resursam: Analiticheskiy obzor*. Moscow: UNESCO.
3. Dubinina, S. S. (2018). *Sistema motivatsii pedagogov v sfere srednego obrazovaniya*. Tomsk: Tomsk Polytechnic University.
4. Rodygina, N. V. (2020). *Sovershenstvovanie sistemy motivatsii uchitelya k pedagogicheskoy deyatelnosti*. Ekaterinburg.
5. Ladygina, A. V. (n.d.). *Analiz sistemy motivatsii prepodavateley v shkolakh Evropy i SShA*.
6. Kazan Federal University. (2023). *Kazan Bulletin of Young Scientists*, 7(5).